

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual of Ferenc Rákóczi II.
Hungarian College of Transcarpathia

2009
VIII. évfolyam, 1. kötet
Том VIII, № 1
Volume VIII, № 1

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

2009/1
VIII. évfolyam, 1. kötet / Том VIII, № 1

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Soós Kálmán, Orosz Ildikó, Cserniczkó István, Barkáts Jenő
A KÖTETET SZERKESZTETTE: Penckófer János, Kohut Attila

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Шовш К., Орос І., Черничко С., Боркач Є.
ЗА РЕДАКЦІЮ: Пенцкофер І., Когут А.

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó / Коректура: Г. Варцаба І.
TÖRDELÉS: Garanyi Béla / Верстка: Гороній А.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

A kiadásért felel: Orosz Ildikó és Soós Kálmán / Відповідальні за випуск: Орос І., Шовш К.

ISBN: 978-966-7966-76-8

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

Tartalom

Történelem

BRAUN LÁSZLÓ: Történelem és identitás. Gondolatok az azonosságtudatról, a hovatarozásról és a nemzeti-közösségi érzésekről	7
LUKÁCS ATTILA: A magyar–magyar kapcsolatok alakulása (1944–91). A magyar–magyar kapcsolatok és a szovjet korszak	15
BERECZKY GYÖRGY: A sztálini és hrucscsovi nemzetiségpolitika a korabeli kárpátaljai sajtóban, összehasonlító jellemzésük	29
SZAKÁL IMRE: Podkarpatszka Rusz jelentősebb pártjainak szereplése a nemzetgyűlési és tartományi választásokon 1924 és 1938 között	37
BARÁTH VIKTÓRIA: A donbászi munkaszolgálat a kigyósi túlélők emlékezetében	55

Honismeret

BARTA KÁROLY: Mezővári lakosságának összetétele	69
BALLA ANDREA: Nagydobrony családnevei a XX. század elejétől napjainkig	79

Nyelv- és irodalomtudomány

СЛИЗАНЕТА БАРАНЬ–СТЕПАН ЧЕРНИЧКО: Дослідження українсько-угорських міжмовних контактів у Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II	91
BÁRÁNY BÉLA: A sors koncepciója Vaszilij Grosszman <i>Élet és sors</i> , illetve Kertész Imre <i>Sorstalanság</i> című regényében	113
ТУРЯНИЦЯ Ю. Д.: Поет великої любові до людей, до України. А мати – мадярка, батько – француз	123

Pedagógia

ХИЖНА О. П.: Компетентність учителя початкової школи як важлива умова успішності художньо-педагогічної діяльності	131
HUSZTI ILONA: Angoltanárképzés Beregszászon	141
SZILÁGYI LÁSZLÓ: Language learning strategies used by successful and unsuccessful language learners in the process of learning English as a foreign language at the Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakoczi II	147
BALOGH LÍVIA: Kárpátaljai magyar iskolai értesítők adatbázisa	161
LESKU KATALIN: A környezeti nevelés gyakorlata a Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Karán	171

Gazdaság, környezet és turisztika, fauna

СПАСЬКИЙ Г. В.: Економічні засади створення спеціальної економічної зони “Берегово”	183
MELYNCSOK ADRIENN: Gazdasági átalakulások Kárpátalja mezőgazdaságában az elmúlt évek statisztikai adatai alapján (különös tekintettel a növénytermesztés helyzetére) ...	191
RÁCZ BÉLA: A <i>Nagymuzsaly-A</i> lelőhely pattintott kőeszköz-gyűjteményének nyersanyag típusai	205
LÁSZLÓ GYURICZA–SÁNDOR BERGHAUER: Probleme der Bewertung der Naturbedingungen im Tourismus	213
DR. KOMONYI ÉVA–CSOMA ZOLTÁN–DEMETER LÓRÁNT: A Nagy-hegyen található meddőhányó kihatása a környező vizek állapotára	221
KOLOZSVÁRI ISTVÁN–ILLÁR LÉNÁRD: A Tisza tiszaujlaki szakaszán élő szitakötőfajok faunisztikai felmérése	231
Eseménynaptár	241

BARTA KÁROLY*

Mezővári lakosságának összetétele

Rezümé Mezővári lakosságának összetétele minden téren változatos képet mutat. A lakosság korosztályonkénti összetételét tekintve vezető helyen áll a munkaképes korú lakosság. Az összlakosság 61%-át teszi ki a munkaképes korú lakosság, fiatalkorúak csoportja 23,6%, a nyugdíjas korúak aránya pedig 15,4%. Mivel a fiatalkorúak aránya meghaladja az idősekét, ezért fiatal társadalomról beszélhetünk. Mezővári lakosságának nemek szerinti eloszlásában enyhe nőtöbbséget figyelhet meg. A 2001-es népszámlálási adatok alapján a településen 1495 férfi (47%) és 1692 nő (53%) él. Mezővári nemzetiségi összetétele eléggé színes, mivel négy nemzetiség képviselői élnek a faluban. Ezek közül legjelentősebbek a magyar és a roma nemzetiségűek. Ha összehasonlítjuk az ukrán nemzetiségűek arányát a településen 1989-ben, 1991-ben és 2001-ben, láthatjuk, hogy arányuk növekszik. Míg 1989-ben 4 főt tettek ki, addig 1991-re számuk 11-főre nőtt, 2001-re pedig elérte a 44 főt az összlakosságon belül. A lakosság vallási összetételét tekintve a népesség túlnyomó része református. A református valláson kívül megtalálhatók a görög és a római katolikus vallás hívei. A különböző vallási csoportok közül a Jehova Tanúi fordulnak elő a településen. Mezővári lakosságának végzettség szerinti összetételében túlsúlyban vannak a középiskolai végzettséggel rendelkezők. Számuk 1743 főt tesz ki. Ebbe a csoportba tartoznak a szakközépiskolát és a technikumot végzett személyek is. Felsőfokú végzettséggel 220 személy rendelkezik. Előfordulnak még elemi és általános végzettségű emberek is, akik az idősebb korosztályhoz tartoznak. A lakosság foglalkozás szerinti megoszlását tekintve, mint Kárpátalja legtöbb falusi településén, a mezőgazdaságban dolgozók aránya a legmagasabb.

Резюме Робота дає характеристику населення села Варі, Берегівського району Закарпатської області. За кількістю населення село займає друге місце в районі. У статевому складі населення більшість становлять жінки, які складають 53% усього населення, що пояснюється вищою смертністю серед чоловічого населення. У національному складі населення села Варі спостерігається більшість угорців. До 1870 року в селі проживали тільки угорці. Тепер, крім угорського населення, проживають у селі українці, росіяни та цигани. Кількість українців у селі тепер становить 44 осіб. За релігійним складом населення села створюють віруючі реформатської, римо-католицької, греко-католицької церкви та "свідки єхови". Більшість становлять віруючі реформатської церкви. Поступово збільшується кількість "свідків єхови". За освітнім рівнем у селі осіб, що мають середню освіту, становлять 1743. Поступово зростає кількість людей з вищою освітою. На теперішній час їх кількість становить 220 осіб. Основна частка працездатного населення села Варі працює в сільському господарстві. Менша частка трудовлаштована на заводах, цехах міста Берегово, а ще частка працює у сфері обслуговування. Надалі висока частка тих людей, які не мають можливості на працю. В останньому розділі роботи висвітлено можливість використання теми у загальноосвітній школі.

Mezővári községi tanáccsal rendelkező település a Beregszászi járásban, 15 km-re Beregszásztól, 6 kilométerre pedig a Munkács–Rahó országúttól. Vasútállomás 5 km-re található Borzsován. Az egykori Borsova vármegye központja, a Borzsa-folyó Tiszába ömlő torkolatánál, az ukrán–magyar határ mentén terül el.

Mezőváriról először Anonymus tesz említést. A honfoglaló magyarok 889-ben foglalták el a falu közelében fekvő Borsova várát, védőit rabságba vetették és az elfoglalt termékeny földjeiket birtokukba vették (Németh Adél 2000, 116. o.).

„Vári, Árpád-kori település, a helytörténeti irodalom Borsova várának tartja. Ezek szerint eredetileg Borsova vár volt a neve. Vári néven 1320 körül találkozhatunk Mezővári elnevezésével (Botlik József–Dúpka György 1993, 109. o.).

A borsovai vár Lehoczky Tivadar szerint nagy kiterjedésű erősség lehetett. 1241-ben a tatárok lerombolták, ezzel elvesztette a rangját, a megyeszékhely pedig Nagyberegre került.

A községet 1566-ban az átvonuló tatárok pusztították el, 1657-ben pedig a lengyel sereg égette fel. 1660-ban a törökök, 1716-ban a krimi tatárok pusztították.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola volt hallgatója, a Vári II. Rákóczi Ferenc Középiskola földrajz szakos tanára.

Vári különösen kiemelkedő szerepet játszott II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában. 1703. május 21-én Esze Tamás itt bontotta ki a Nagyságos Fejedelem és a kuruc felkelés zászlaját (Kovács Elemér 2005, 25. o.).

1944. november 18-án, a háború utáni megtorlásul 340 férfit hurcoltak el a községből a szolyvai munkatáborba „málenkij robot”-ra. Közülük 169-en oda-vesztek (Botlik József–Dupka György 1993, 111. o.).

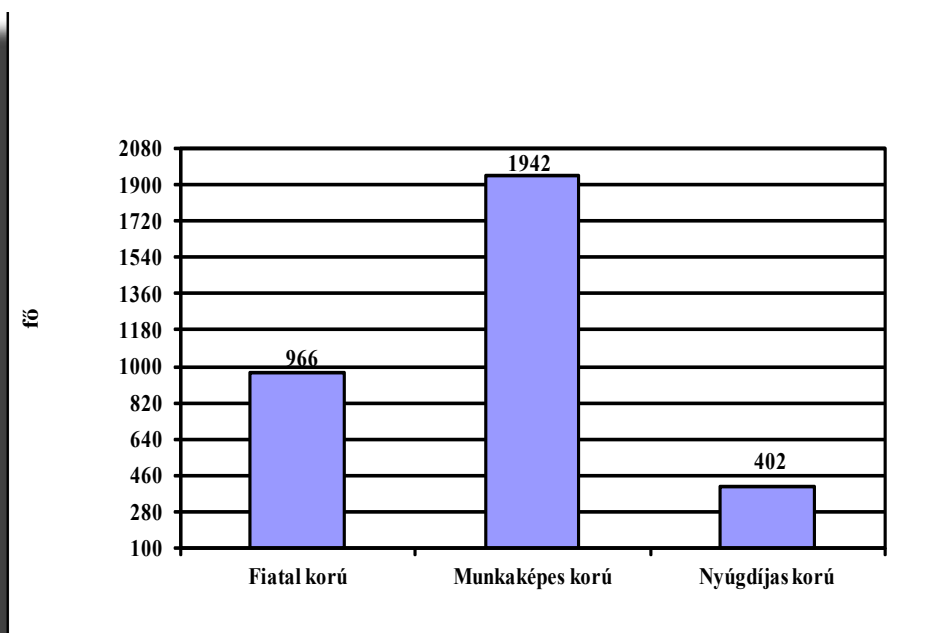
Mezővári, a népesség számát tekintve, a Beregszászi járás legnagyobb községe. Lakosságának száma – a 2001-es népszámlálási adatok alapján – 3144 fő.

Mezővári lakosságának összetétele minden téren változatos képet mutat. A lakosság korosztályonkénti összetételét tekintve vezető helyen áll a munkaképes korú lakosság, akik az összlakosság 61%-át teszik ki. Második helyen áll a fiatalok csoportja 23,6%-kal, a nyugdíjas korúak részaránya pedig 15,4%-ot tesz ki.

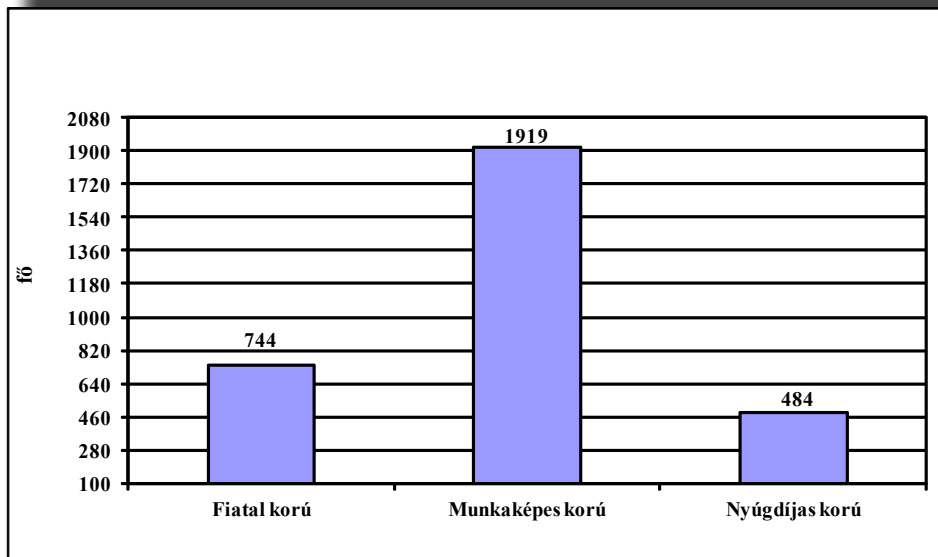
A lakosság kor és nemek szerinti összetétele

Mezővári lakosságának korösszetételében három csoportot különböztethetünk meg: fiatal-, munkaképes és nyugdíjas korúakat. A fiatalokhoz tartoznak a 0–15 év közötti lakosok, a munkaképes korú lakosságot a 16–59 életév közé eső lakosok alkotják. A munkaképes lakossághoz a nők 16–55 éves korig terjedő korosztálya tartozik, a férfiak közül, pedig a 16–60 év közöttiek. A nyugdíjas korú lakossághoz tartoznak a nők 55 év fölött és a férfiak 60 év fölött.

A népesség számának korosztályonkénti megoszlását, a két legutóbbi népszámlálás adatai alapján készült diagrammák szemléltetik (1. és 2. ábra).

1. ábra. A lakosság megoszlása korosztályonként 1989-ben

2. ábra. A lakosság megoszlása korosztályonként 2001-ben

Az 1989-es és a 2001-es népszámlálások alapján összeállított diagrammákat összehasonlítva megfigyelhetjük, hogyan növekedett az egyes korosztályokhoz tartozók létszáma, leginkább a nyugdíjas korúaké. A fiatalok és a munkaképes korúak aránya pedig (2. ábra), a 2001-es népszámlálási adatok alapján, csökkent (Mezővári Község-háza adattára 2005). A következő két táblázat alapján megfigyelhetjük az egyes korcsoportok megoszlását százalékarányban az összlakossághoz viszonyítva (I. és II. táblázat).

I. táblázat. A lakosság megoszlása korosztályonként 1989-ben

Korosztályok	Fő	%
Fiatalkorúak	966	29,2
Munkaképes korúak	1942	58,7
Nyugdíjas korúak	402	12,1

II. táblázat. A lakosság megoszlása korosztályonként 2001-ben

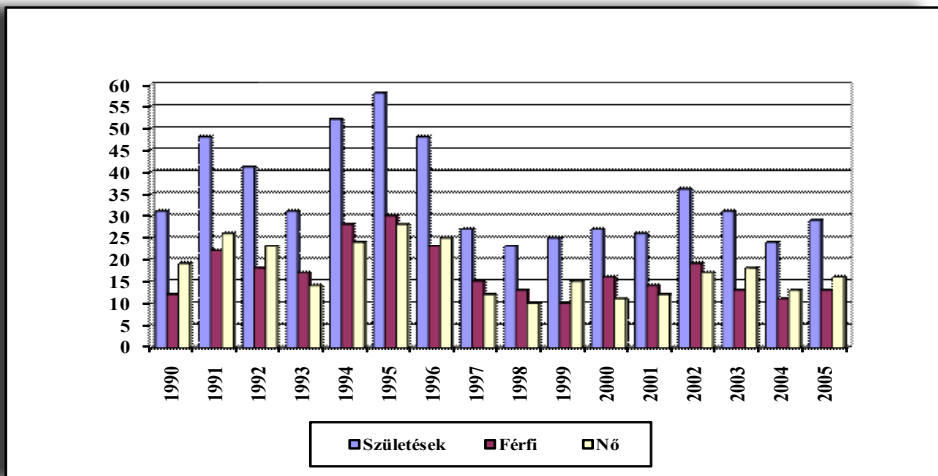
Korosztályok	Fő	%
Fiatalkorúak	744	23,6
Munkaképes korúak	1919	61
Nyugdíjas korúak	484	15,4

A lakosság korosztályonkénti megoszlása leginkább a település gazdasági fejlődése miatt igen fontos mutató. Egy település annál jobb helyzetben van, minél magasabb a munkaképes korú lakosság részaránya. Ez azért is fontos tényező, mivel a kereső emberek tartják el a nyugdíjasokat és a fiatalokat különböző adók fizetésével.

Mezővári esetben a korosztályok viszonylag előnyös arányban oszlanak meg. 2001-ben a munkaképes korúak a lakosság 61%-át tették ki, és ez némi növekedést jelent az 1989-es értékekhez képest. Ha megfigyeljük a fiatalkorúak részarányát, és összehasonlítjuk a két népszámlálás adatait, láthatjuk, hogy változások történtek. 2001-ben csökkent a fiatalkorúak aránya 1989-hez képest, a nyugdíjasok részaránya viszont emelkedett a két népszámlálás között. A fiatal- és nyugdíjas korúak részarányának ilyen változása hátrányos a település jövőjét tekintve.

Mezővári lakosságának nemek szerinti megoszlásában nőtöbbség figyelhető meg. A 2001-es népszámlálás idején a településen 1495 férfi (47%) és 1692 nő (53%) élt (Mezővári Községháza adattára 2005).

A nemek részarányának változását tovább vizsgálva megfigyelhető a születések megoszlása nemek szerint (3. ábra). Az ábra alapján látható a nemek részarányának változása 2001. után. Ahhoz, hogy meghatározzuk, hogyan változik a nemek részaránya, meg kell vizsgálni az elhalálozások megoszlását is nemek szerint (4. ábra).

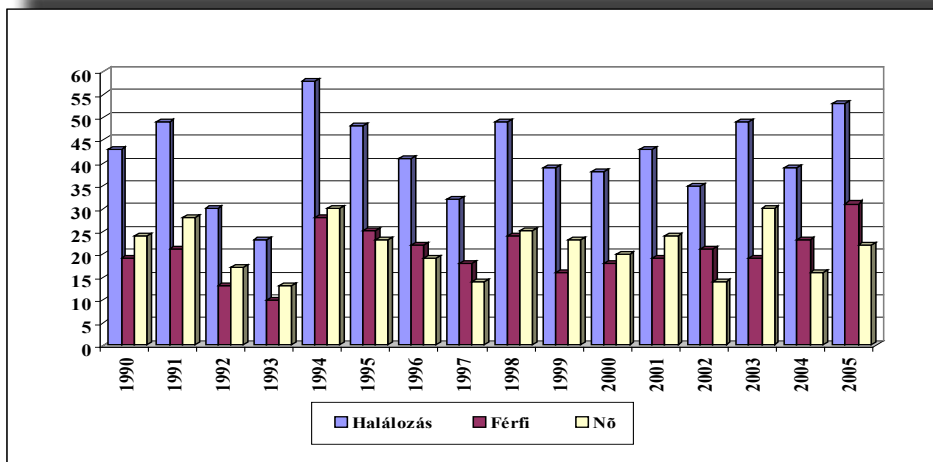
3. ábra. A születések megoszlása nemek szerint

A 3. ábrát szemlélve látható, hogy az utóbbi négy évben az újszülöttek többsége lány volt. Ez a tendencia figyelhető meg nemcsak Mezővári esetben, hanem egész Kárpátalján ez jellemző. A halálozási mutatókat figyelembe véve (4. ábra) láthatjuk, hogy a férfi lakosság halálozási részaránya mutat nagyobb értékeket. E két ábrát összehasonlítva érthetővé válik, miért van nőtöbbség a település nemzeti összetételében (Beregszászi Járási Statisztikai Hivatal adattára).

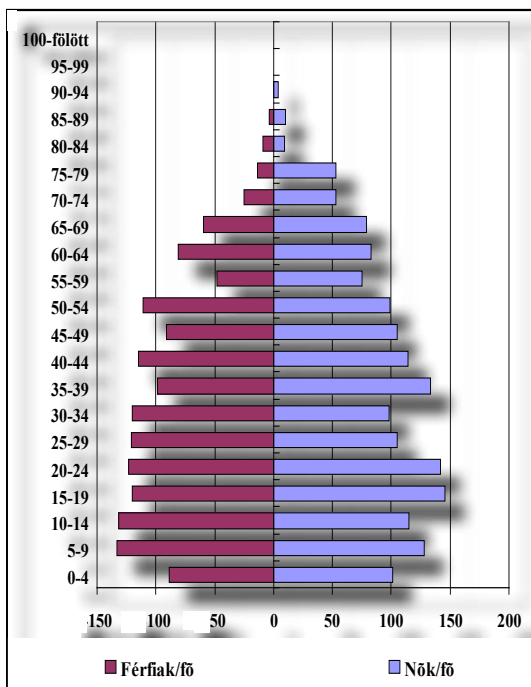
A lakosság nemi összetételének korosztályonkénti vizsgálatát legegyszerűbb korfa segítségével tanulmányozni. Mezővári korfája a 2001. évi népszámlálási adatok alapján lett megszerkesztve (5. ábra). A korfa két oldala, a férfi és a női oldal, aszimmetrikus, ami a születésszám ingadozását jelzi egyes években.

A 0–4 éves korosztályban igen kevés a népesség száma mind a férfi, mind a női oldalon. Ez a szűkített alap arra utal, hogy az utóbbi években csökkent a születések száma. A férfi oldalon a születések számának változása következtében,

a 9–19 éves korcsoportig a népesség számában csökkenés látható, majd a 20 éves korosztálytól kezdve növekedés figyelhető meg. Ezt követően korcsoportonként a lakosság száma fokozatosan csökken egészen a 35–39 éves korosztályig, majd az ezt követő korosztályban újból emelkedik (Mezővári Községháza adattára 2005).

4. ábra. A halálozás megoszlása nemek szerint

5. ábra. Mezővári korfája

A 45–64 éves korosztályokban kisebb-nagyobb hullámvázis figyelhető meg. Ezután csökkenés látható a korfa tetejéig a halálozások növekedése következtében (Beregszászi Járási Statisztikai Hivatal adattára).

A női oldalon szintén a 0–4 éves korosztályban látszik a lányok többsége, ami azzal magyarázható, hogy az újszülöttek többsége lány. Az 5–14 éves korosztályban egyértelműen látszik a férfi lakosság többlete. A következő korosztályban már a lányok vannak többségben. A 25 éves kortól kezdve egészen a 34 éves korig férfitolétséget látható. Utána a 35–39 éves korosztályban magas női többletet tapasztalhatunk. Az idősebb korosztályok majdnem mindegyikében nőtolétséget figyelhető meg. Ez a magas nőtolétséget azzal magyarázható, hogy az idősebb korosztályokban a férfiak hamarabb haláloznak el. Ennek az oka lehet az egészségtelen életmód is, valamint a megterhelő fizikai munka.

Nemzetiségi és vallási összetétel

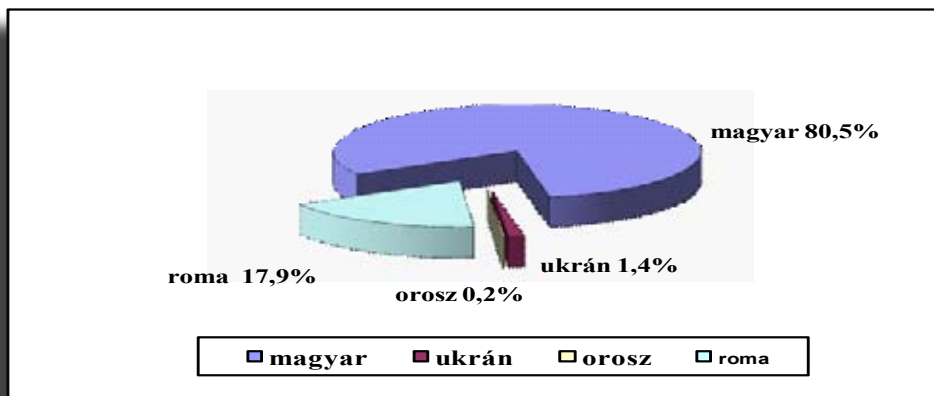
Mezővári nemzetiségi összetételében négy nemzetiség képviselői találhatók. Legjelentősebb számban a magyar nemzetiségűek lakják a települést.

A III. táblázat adatai alapján megismerkedhetünk a falu nemzetiségi összetételével.

III. táblázat. A lakosság megoszlása nemzetiségi összetétel szerint

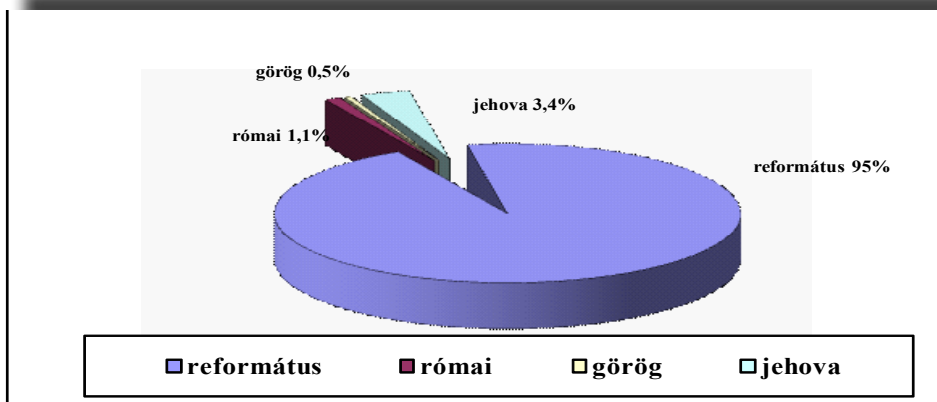
Év	A lakosság száma	Magyar	Ukrán	Orosz	Egyéb
1989	3310	3038	4	—	268
1991	3271	2973	10	3	285
2001	3147	2534	44	7	562

A lakosság nemzetiségi összetételéből kitűnik, hogy a településen a magyar nemzetiségűek vannak túlsúlyban. Ha megtekintjük a 6. ábrát, láthatjuk, hogy a lakosságnak 80,5%-a magyar (az 1870-es években a település lakossága teljes mértékben magyar nemzetiségű volt).

6. ábra. Mezővári nemzetiségi összetétele

A községben több egyházi felekezet található. A 7. ábrán látható Mezővári vallási összetétele a községi tanács 2001. évi adatai alapján.

7. ábra. Mezővári lakosságának vallási összetétele

Az ábrán jól látható, hogy a reformátusok aránya a legmagasabb – 95% (2989 fő). A többi vallási felekezet részaránya a következő: görög katolikus – 0,5% (17 fő), római katolikus – 1,1% (34 fő), Jehova Tanúi – 3,4% (107 fő) (a Mezővári Református Egyház adataira 2005).

A falu református egyháza 1595-ben alakult. A vári református templom elődje egy XV. században épült, román stílusú, római katolikus esperesi templom volt, melyet a reformáció után 1595-ben, a református vallásra áttért hívek vettek birtokukba. Mai jellegzetes formáját egy 1795-ben történt átalakítása után nyerte, ekkor épült jellegzetes toronysisakja és a déli homlokzat előtti előtere. A település református egyháza jelenleg 2506 tagot számlál.

A református valláson kívül megtalálható a római és a görög katolikus vallás is, alacsony számú hívővel. Más vallások közül a Jehova Tanúi fordulnak elő a településen.

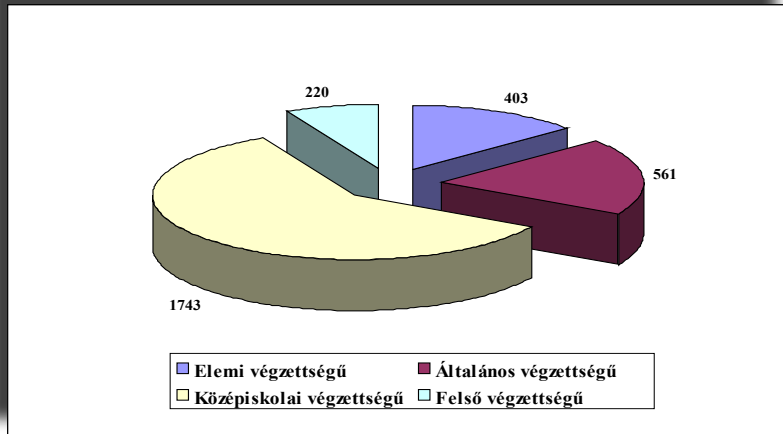
A községben található felekezetek közül a református egyháznak és a Jehova Tanúinak van lehetőség a vallás gyakorlására saját épületben.

A népesség iskolai végzettség szerinti összetétele

Mezővári lakosságának iskolai végzettség szerinti megoszlását vizsgálva elemezzük a 8. ábrát.

A 8. ábrát megfigyelve (nem tartalmazza a jelenleg valamilyen oktatásban résztvevők számát) láthatjuk, hogy egyenlőtlen a lakosság végzettség szerinti megoszlása. A lakosság nagy része középiskolai végzettséggel rendelkezik. Ebbe a csoportba tartoznak azok a személyek, akik érettségivel, szakközépiskolai végzettséggel, illetve valamilyen technikai végzettséggel rendelkeznek. A településen a középiskolai végzettséggel rendelkezők magas száma azzal magyarázható, hogy a

fiatalok többsége nem folytatja tovább tanulmányait felsőfokú oktatási tanintézményekben. Ezek a személyek a megélhetés érdekében munkát keresnek (többségük Magyarországon) (Mezővári Községháza adattára 2005).

8. ábra. Mezővári lakosságának iskolai végzettség szerinti megoszlása

A településen az általános iskolai végzettséggel rendelkező személyek inkább az idősebb korosztályhoz tartoznak, mert ma már kötelező a középiskolai végzettség megszerzése. Az elemi végzettséggel rendelkezők pedig kivétel nélkül az idős korosztályban találhatóak, akiknek nem volt lehetőségük fiatal korukban magasabb végzettséget szerezni.

A faluban 1953-tól működik magyar tannyelvű középiskola. Már sokan a 4. és a 9. osztály elvégzése után a Kárpátalján működő gimnáziumok valamelyikét választják. Az érettségi megszerzése után a továbbtanulók többsége valamelyik magyarországi felsőfokú intézményben, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán vagy pedig az Ungvári Nemzeti Egyetemen folytatják tanulmányaikat.

A lakosság foglalkoztatottsági összetétele

Az összetétel megismeréséhez figyeljük meg a IV. táblázatot.

IV. táblázat. A lakosság megoszlása foglalkoztatottsági szerkezet szerint

	Fő	%
Ipar	145	4,6
Mezőgazdaság	574	18,3
Nem termelő szféra	128	4,1
Munkanélküli (regisztrált)	245	7,8

A IV. táblázatból levonhatjuk a következtetést, hogy a településen alacsony a foglalkoztatottak száma. Ha összeadjuk a foglalkoztatottak és a regisztrált munkanélküliek számát, 1220 főt kapunk. Ez az összlakosságnak mindössze 38,8%-a.

Mezőváriban, a foglalkoztatottak között, mint Kárpátalja legtöbb falusi településén, a mezőgazdaságban dolgozók száma a legnagyobb. Ezeknek egy része a még működő helyi kolhozból átalakult Újvári kft-ben dolgozik (50 fő).

Az iparban és a nem termelő szférában a lakosság igen kis része van jelen. A táblázat alapján láthatjuk, hogy a munkanélküliek száma az összlakossághoz képest nem magas. De az is kitűnik, hogy ez a regisztrált munkanélküliek számát jelöli. A hivatalosan nem regisztrált munkanélküliek nagy része Magyarországon vagy Ukrajna belső területein, nagy városaiban vállal különböző (sokszor illegális) munkát (Mezővári Községháza adattára 2005).

A munkanélküliek száma a következő években növekedni fog, mivel a kolhoz felbomlása után létrejött kft anyagi gondokkal küzd, ami veszélyezteti további működését.

IRODALOM

Az „Újvári kft” könyvelőségi adattára. Vári, 2005.

Beregszászi Járási Statisztikai Hivatal adattára, 1990–2005.

Németh Adél: Kárpátalja. Győr, 2000.

A Mezővári Községháza adattára, 2005.

A Mezővári Református Egyház adattára, 2005.

Kovács Elemér (2005). A Beregszász–Tatár-hágó turistavonalon. Beregszász.

Botlik József–Dupka György (1993). Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Ungvár–Budapest.